

ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ РІШЕННЯ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

ВИЛКОВ Сергій Валентинович - кандидат юридичних наук (Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)

УДК 342.9: 347.965

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.43>

У статті визначено, що рішення органів адвокатського самоврядування мають юридично обов'язковий характер для всіх адвокатів України. Зокрема, рішення З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України підлягають безумовному виконанню всіма адвокатами, тоді як рішення конференцій адвокатів регіонів та рад адвокатів регіонів є обов'язковими для адвокатів, робоче місце яких зареєстроване у відповідному регіоні. Це забезпечує ефективне управління адвокатською діяльністю на національному та регіональному рівнях, сприяє дотриманню стандартів професійної етики та дисципліни в адвокатській спільноті. Разом із тим, хоча обов'язковість виконання рішень є визначальною характеристикою адвокатського самоврядування, законодавство передбачає можливість оскарження таких рішень у встановленому порядку. Це кореспондується з правами адвокатів і загальними демократичними принципами правової держави.

У статті визначено, що обов'язковість рішень органів адвокатського самоврядування є фундаментальним принципом, що забезпечує ефективність функціонування адвокатури як незалежного правового інституту, який ґрунтується на ідеї саморегулювання професійної діяльності адвокатів, що передбачає прийняття рішень відповідними органами адвокатського самоврядування, які є обов'язковими для виконання всіма членами адвокатської спільноти. Обов'язковість таких рішень сприяє підтриманню єдиних стандартів професійної етики, дисциплінарної відповідальності

та організаційної діяльності адвокатури, що, своєю чергою, зміцнює довіру суспільства до адвокатської професії та гарантує ефективний захист прав громадян. Законодавче закріплення обов'язковості рішень адвокатського самоврядування відображає баланс між автономією адвокатури та загальними принципами правопорядку.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, адміністративні інструменти, адміністративні правовідносини, гарантії, етика, компетенція, контроль, самоврядування.

Актуальність теми

Обов'язковість рішень органів адвокатського самоврядування є ключовим елементом забезпечення ефективного функціонування адвокатури як незалежного правового інституту. В умовах правової держави адвокатура відіграє важливу роль у гарантуванні права на захист, що вимагає чітко визначених механізмів регулювання її діяльності. Однак, незважаючи на наявність законодавчих норм, питання юридичної сили та механізму реалізації рішень адвокатського самоврядування залишається дискусійним. Це зумовлює необхідність глибшого наукового аналізу правових аспектів обов'язковості таких рішень, їх співвідношення з загальнодержавними нормами та гарантіями прав адвокатів.

Серед проблемних аспектів обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування особливої уваги заслуговує питання меж обов'язковості рішень

органів адвокатського самоврядування та їх правових наслідків, адже відсутність чітких механізмів примусового виконання цих рішень може ставити під сумнів їхню ефективність, особливо у випадках конфлікту з національним законодавством чи судовою практикою. Також важливою є проблема балансу між автономією адвокатури та необхідністю державного контролю, що спричиняє дискусії щодо меж саморегулювання адвокатської діяльності. Вивчення цих аспектів може бути важливим для вдосконалення законодавчої бази та практичної діяльності адвокатських органів.

Огляд останніх досліджень

Питання діяльності органів адвокатського самоврядування, як предмету адміністративного права, аналізувалися в наукових роботах таких вчених, як: М. Аракелян, Н. Бакаянова, У. Бек, Н. Бочуляк, А. Бірюкова, Л. Бурчак, Т. Варфоломеева, Т. Вільчик, В. Войцешук, С. Іваницький, Г. Колесник, С. Ковтун, М. Погорельський, К. Северин, О. Святоцький, С. Фурса, Є. Фурса, О. Яновська та інші.

Однак, розвиток суспільних правовідносин впливає і на сферу регулювання адвокатури, у якій важливе місце відіграють органи адвокатського самоврядування. Гарантії та інструментарій їх діяльності врегульовується, в більшій мірі, нормами адміністративного права, що обумовлює актуальність наукових викликів у цій площині.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити питання обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування, що передбачено нормами чинного законодавства України.

Виклад основних положень

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні. Згідно з цим законом, адвокатура України є незалежним самоврядним інститутом, який забезпечує надання правової допомоги, захисту та представництва професійним шляхом. Вона також має право самостійно

організовуватися та регулювати свою діяльність. Таке адвокатське самоврядування призначене для забезпечення належності адвокатської діяльності, дотримання прав та гарантій адвокатів, забезпечення професійного розвитку та дисципліни адвокатської гільки. Система адвокатського самоврядування складається з таких організаційних структур, як З'їзд адвокатів України, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, Конференція адвокатів регіону, Рада адвокатів регіону, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія та Ревізійна комісія регіону [1].

Досліджуючи питання обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування, варто сказати, що відповідно до статті 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» рішення з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України є обов'язковими до виконання всіма адвокатами. В свою чергу, рішення конференцій та рад адвокатів регіонів є обов'язковими до виконання адвокатами, адреса робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні та відомості про яких включено до Єдиного реєстру адвокатів України. Рішення органів адвокатського самоврядування набирають чинності з дня їх прийняття, якщо інший строк не передбачений рішеннями. При цьому, законодавцем визначено, що рішення органів адвокатського самоврядування, які є адміністративними актами, набирають чинності у порядку, визначеному Законом України «Про адміністративну процедуру» [1].

Решота В.В. у своїй праці про організацію адвокатського самоврядування в Україні, зазначає, що важливим принципом адвокатського самоврядування є обов'язковість виконання рішень органів адвокатського самоврядування усіма адвокатами, що характеризується необхідністю виконання адвокатами норм, що встановлюються адвокатським самоврядуванням. За своєю природою цей різновид самоврядування можна визначити як корпоративний, що об'єднує всіх адвокатів у єдину систему, єдину корпорацію зі спеціальни-

ми правилами поведінки, положеннями та нормами, які повинні виконуватись та дотримуватись усіма адвокатами. Адже через виборність формування органів адвокатського самоврядування їм делегуються відповідні повноваження і в подальшому адвокати зобов'язуються виконувати норми, що створюються такими органами. Автор зазначає, що попри принцип обов'язковості виконання рішень органів адвокатського самоврядування адвокати залишаються самостійними у своїй діяльності і такі органи не мають право втручатись у професійну діяльність адвокатів, що є ще одним важливим принципом адвокатури в Україні [2, с. 267].

В свою чергу, Габані І.І. зазначає, що адвокат зобов'язаний виконувати законні рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їх компетенції, що не виключає можливості їх оскарження у встановленому законом порядку, а також з внутрішнього розпорядку палати при виконанні своєї професії. Однак ці рішення органів адвокатського самоврядування є обов'язковими лише для адвокатів та адвокатів-стажистів, але не пов'язують сторонніх осіб, які не належать до цієї професійної організації. Автор піднімає питання, наскільки адвокати знають та дотримуються цих внутрішніх правил НААУ? На думку автора, ми можемо побачити НААУ зацікавлена у дотриманні окремих внутрішніх правил, має складну та функціональну систему нагляду за дотриманням належної поведінки адвоката та включаючи етичні правила, які закріплені у Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженому рішенням РАУ від 30.08.2014 №120 із доповненнями, внесеними рішенням Ради адвокатів України №64 від 03 липня 2021 року [3].

Таким чином, можемо сказати, що аналіз норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» свідчить про те, що рішення органів адвокатського самоврядування мають юридично обов'язковий характер для всіх адвокатів України. Зокрема, рішення З'їзду адвокатів України

та Ради адвокатів України підлягають безумовному виконанню всіма адвокатами, тоді як рішення конференцій адвокатів регіонів та рад адвокатів регіонів є обов'язковими для адвокатів, робоче місце яких зареєстроване у відповідному регіоні. Це забезпечує ефективне управління адвокатською діяльністю на національному та регіональному рівнях, сприяє дотриманню стандартів професійної етики та дисципліни в адвокатській спільноті. Разом із тим, хоча обов'язковість виконання рішень є визначальною характеристикою адвокатського самоврядування, законодавство передбачає можливість оскарження таких рішень у встановленому порядку. Це кореспондується з правами адвокатів і загальними демократичними принципами правової держави.

Важливим аспектом є також те, що рішення органів адвокатського самоврядування стосуються виключно адвокатів і не мають обов'язкового характеру для осіб, які не є членами адвокатської спільноти. Таким чином, адвокатура в Україні функціонує за моделлю професійного самоврядування, де рішення її органів мають силу корпоративних норм, спрямованих на підтримання професійного порядку та високих стандартів правозахисної діяльності.

Національна асоціація адвокатів України об'єднує всіх адвокатів і нормативно забезпечує діяльність інституту адвокатури шляхом створення обов'язкових до виконання правил поведінки, закріплених у відповідних корпоративних нормах. О. Каденко нормотворчість НААУ визначає «як передбачену законом самоврядну діяльність органів адвокатського самоврядування зі створення, зміни та припинення норм права, що регулюють правовідносини у сфері адвокатського самоврядування та здійснення адвокатської діяльності, є обов'язковими для виконання та забезпечуються заходами дисциплінарного характеру» [4, с. 495-496; 5, с. 344]. Бойко М.М. вважає таку позицію дискусійною з огляду на те, що органи адвокатського самоврядування включають ширший перелік суб'єктів, адже в контексті цього визначення акцент зроблено на функції самоврядування, яка

включає регулювання діяльності адвокатів. Крім того, НААУ не є самостійним суб'єктом нормотворчої діяльності в системі органів адвокатського самоврядування, адже акти НААУ обов'язково затверджуються рішеннями Ради адвокатів України [4]. Відповідно до положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» органи адвокатського самоврядування приймають нормативні акти у формі рішень. Зокрема, ці рішення ухвалюються конференцією адвокатів регіону (ч. 6 ст. 47 Закону), радою адвокатів регіону (ч. 5 ст. 48 Закону), з'їздом адвокатів України (ч. 8 ст. 54 Закону), Радою адвокатів України (ч. 6 ст. 55 Закону). Крім того, до корпоративних актів, що регулюють діяльність адвокатів, адвокатських об'єднань, органів адвокатського самоврядування, належать: статут Національної асоціації адвокатів України (п. 2 ч. 7 ст. 54 Закону), Правила адвокатської етики (п. 3 ч. 7 ст. 54 Закону), положення про Раду адвокатів України, положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про Вищу ревізійну комісію адвокатури (п. 4 ч. 7 ст. 54 Закону) [4, с. 495-496.].

Про обов'язковість рішень органів адвокатського самоврядування зазначено у ст. 62 Правил адвокатської етики, а саме: «Адвокат зобов'язаний дотримуватись загальнообов'язкових рішень органів адвокатського самоврядування, прийнятих у межах їх компетенції»; «Рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їхньої компетенції, є обов'язковими до виконання адвокатськими бюро та адвокатськими об'єднаннями» [6]. У п. 8 розділу V Положення про Раду адвокатів України, перелік суб'єктів для яких рішення Ради адвокатів України є обов'язковими до виконання, більш розширений. Крім адвокатських бюро та об'єднань, їх зобов'язані виконувати адвокати, регіональні органи адвокатського самоврядування, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах реалізації публічних функцій, їх територіальні органи, підприємства, установи та організації всіх форм власності та громадяни [7].

Як зазначає Бойко М.М., видання органами адвокатського самоврядування рішень на підставі спеціального закону та їх обов'язковість у інституційному середовищі адвокатів забезпечують внутрішнє регулювання корпоративними нормами функціонування інституту адвокатури. Стосовно рішень органів адвокатського самоврядування ці локальні нормативні акти встановлюють правила та стандарти професійної поведінки адвокатів, внутрішню організацію та функціонування адвокатської спільноти, що базуються на загальноприйнятих юридичних принципах і нормах, встановлених міжнародним та національним законодавством [4, с. 495-496.]. Корпоративними актами органів адвокатського самоврядування є: Статут НААУ; положення про органи адвокатського самоврядування та регламенти, що визначають їх правовий статус, правила та процедури щодо їх організації та функціонування; кодекси та рекомендації, ухвалені міжнародними й регіональними асоціаціями та товариствами адвокатів; етичні правила; рішення загальних зборів (конференцій); інструкції, що затверджуються наказами НААУ та Ради адвокатів України; рішення, що приймаються з конкретних питань, які регулюють внутрішню адвокатську діяльність або стосуються певних аспектів адвокатської практики (приміром, Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України [8]); роз'яснення до рішень Ради адвокатів України, які є невід'ємною складовою цих рішень, оскільки приймаються як додатки до останніх (приміром, Про стаж роботи у галузі права для осіб, що отримали вищу юридичну освіту [9]).

Таким чином, обов'язковість рішень органів адвокатського самоврядування є фундаментальним принципом, що забезпечує ефективність функціонування адвокатури як незалежного правового інституту, який ґрунтується на ідеї саморегулювання професійної діяльності адвокатів, що передбачає прийняття рішень відповідними органами адвокатського самоврядування, які є обов'язковими для виконання всіма членами адвокатської спільноти. Обов'язковість таких рішень сприяє підтриманню єдиних стандартів професійної етики, дисциплі-

нарної відповідальності та організаційної діяльності адвокатури, що, своєю чергою, зміцнює довіру суспільства до адвокатської професії та гарантує ефективний захист прав громадян. Законодавче закріплення обов'язковості рішень адвокатського самоврядування відображає баланс між автономією адвокатури та загальними принципами правопорядку.

Водночас виникають певні виклики щодо правозастосування цього принципу, зокрема у випадках, коли рішення органів адвокатського самоврядування можуть суперечити загальнодержавним нормативним актам або правам окремих адвокатів. Відсутність ефективного механізму контролю за виконанням таких рішень та процедур їх оскарження також є проблемним питанням. Впровадження чітких регламентів щодо виконання рішень органів адвокатського самоврядування та узгодження їх із правовими нормами держави є важливим кроком у розвитку адвокатури як самостійного та впливового правового інституту.

Література

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст.282.
2. Решота В.В. Організація адвокатського самоврядування в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 11. С. 266-270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_11_68
3. Габані І.І. Адміністративно-правовий статус Національної адвокатури України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/11-1.pdf>
4. Бойко М.М. Правові засади нормотворчої діяльності органів адвокатського самоврядування. АЛЬМАНАХ ПРАВА. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід: До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 1949-2024. Випуск 15. Київ. Інститут держави і права імені В.

М. Корецького НАН України, 2024. С. 495-496.

5. Каденко О. О. До питання нормотворчої діяльності Національної асоціації адвокатів України. Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12 листопада 2021 р.) редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) та ін. Одеса: Фенікс, 2021. С. 343-348.

6. Правила адвокатської етики: ВКДКА, З'їзд адвокатів України; Правила від 17.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#n4>

7. Положення про Раду адвокатів України: ВКДКА; Положення, Витяг від 17.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001418-12#n4>

8. Про затвердження у новій редакції Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України: Рада адвокатів України; Рішення від 03.07.2021 р. №63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr063871-21#Text>

9. Простаж роботи у галузі права для осіб, що отримали вищу юридичну освіту: Додаток №1 до рішення Ради адвокатів України №227 від 27 вересня 2013 року. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rozyasnennya/2013.09.27-rozyasnennya-227.pdf>

THE OBLIGATION OF DECISIONS BY THE BODIES OF ADVOCACY SELF-GOVERNMENT AS A PRINCIPLE OF THE ACTIVITY OF THE INSTITUTE OF ADVOCACY

The article stipulates that the decisions of the bodies of the bar self-government are legally binding for all lawyers in Ukraine. In particular, the decisions of the Congress of Bars of Ukraine and the Bar Council of Ukraine are subject to unconditional execution by all lawyers, while the decisions of the conferences of regional lawyers and the councils of regional lawyers are binding for lawyers whose workplace is registered in the relevant region. This ensures effective management of advocacy activities at the national and regional levels, promotes compliance with standards of professional ethics and discipline in the bar community. At the same time, although the

mandatory execution of decisions is a defining characteristic of bar self-government, the legislation provides for the possibility of appealing such decisions in the established manner. This corresponds to the rights of lawyers and the general democratic principles of a state governed by law.

The article defines that the binding nature of decisions of the bodies of the bar self-government is a fundamental principle that ensures the effectiveness of the functioning of the bar as an independent legal institution, which is based on the idea of self-regulation of the professional activities of lawyers, which involves the adoption of decisions by the relevant bodies of the bar self-government,

which are mandatory for all members of the bar community. The binding nature of such decisions contributes to the maintenance of uniform standards of professional ethics, disciplinary liability and organizational activities of the bar, which, in turn, strengthens public confidence in the legal profession and guarantees effective protection of citizens' rights. The legislative consolidation of the binding nature of decisions of the bar self-government reflects the balance between the autonomy of the bar and the general principles of law and order.

Key words: lawyer, advocacy, administrative instruments, administrative legal relations, guarantees, ethics, competence, control, self-government.